

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В РОБОТУ ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСІВ

Наталія Зобенько

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
E-mail: nsagarda07@vu.cdu.edu.ua

Інклюзивний підхід до організації освітнього середовища передбачає створення іншого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям дитини з особливими освітніми потребами. Результати здійсненого нами аналізу переконливо свідчать, що навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним, як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому.

Головною особливістю навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є корекційна спрямованість освітнього процесу. В умовах інклюзивного навчання ефективність освітнього процесу залежить від варіювання викладання, вибору методів та методик засвоєння необхідного матеріалу, характеру його подачі, завдань, очікувань та оцінювання, а також врахування індивідуальних особливостей учнів, неоднаковий рівень розвитку їхніх здібностей, можливостей.

Для того щоб мати успішні результати та задовольнити різноманітні потреби учнів з ООП, перед педагогами постає завдання зміни методів, технологій навчального середовища та матеріалів. На сьогоднішній день накопичений сучасною школою великий арсенал технологій навчання, які побудовані на основі використання різноманітних методів, засобів і прийомів навчання учнів звичайної школи, класу та можуть бути адаптовані в простір інклюзивної освіти, що дозволить раціоналізувати процес навчання різних дітей в одному класі.

Ми вважаємо, що з метою успішного навчання дітей з ООП, задоволення їх освітніх потреб, ефективними та дієвими є застосування індивідуалізованих технологій навчання, які змінюються та варіюються залежно від спеціальних потреб здобувачів освіти, зокрема: диференційоване викладання, особистісно-орієнтоване, традиційне інтенсивне, кооперативне, когнітивне, проблемне, проєктне навчання.

Зауважимо, що впровадження вищезначених технологій в роботу інклюзивних класів сприятиме ефективній організації освітнього процесу, доцільного вибору педагогічних засобів, темпу навчання, а також врахуванню індивідуальних особливостей учнів, рівня їх розвитку, здібностей, ООП та сформованого досвіду.

Так, сутність диференційованого викладання полягає, з одного боку, в навчанні орієнтованого на потреби дітей, а з іншого – на принцип використання різноманітних форм організації освітнього процесу [1, с. 399]. Цей підхід дає змогу залучати до роботи над навчальним завданням усіх дітей. Велика увага зосереджена на використанні таких педагогічних прийомів та методів, які допоможуть кожній дитині опанувати необхідні знання та вміння.

Вчителю під час диференційованого викладання слід надавати інформацію в кількох форматах: «через пояснення, колективне обговорення з акцентом на візуальному, аудіальному та кінестетичному способах сприйняття. Відповідно до індивідуальних потреб учня, можна виокремлювати рівень складності завдань, темп викладання, кількість навчальних задач та час їх виконання» [2, с. 180].

Слід наголосити на важливості впровадження в інклюзивне освітнє середовище особистісно-орієнтованого навчання, яке ґрунтується на визнанні унікальності життєвого досвіду, орієнтації на особистість учня, його потенційні можливості, мотиви, цілі та інтереси [3].

Особистісно-орієнтоване навчання забезпечить можливість навчання учня з особливими освітніми потребами за індивідуальною освітньою траєкторією. О. Поясик зазначає, що «особистісно-орієнтоване навчання – це не просто

врахування особливостей розвитку дитини, це така організація умов навчання, що передбачає не «облік», а «включення» особливостей психофізичного розвитку» [4].

Одним із можливих способів індивідуалізації освітнього процесу учнів з ООП є врахування інтелектуальних здібностей учнів, що складають вербально-лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, кінестетичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний, музичний, натуралістичний і екзистенційний види інтелекту, а відтак є особливим потенціалом для організації освітнього процесу так, щоб учні з ООП навчалися відповідно до власних можливостей і досягали високих результатів. У контексті теорії множинного інтелекту вчителі застосовують різні методи, прийоми і види діяльності в освітньому процесі.

У багатьох дослідженнях відзначається на необхідності врахування найбільш ефективного і комфортного сприйняття інформації, а тому вчителі використовують різноманітні стилі навчання: візуальний, кінестетичний, дигітальний.

Зокрема, традиційне інтенсивне навчання, яке відбувається під керівництвом вчителя, орієнтоване на повне засвоєння базових умінь та понять. Зокрема встановлено, що традиційне інтенсивне навчання має низку переваг у навчанні учнів з ООП: точне кодування інформації; залучення учнів до активної роботи з академічним матеріалом; забезпечення учням активного залучення і відповідей на уроці, подолання пасивності дітей з ООП у навчанні, спонукання їх до самостійної роботи.

Значне місце в дослідженнях відводиться кооперативному навчанню в інклюзивному освітньому середовищі, що передбачає об'єднання та навчання учнів в малих групах. У науковій літературі описані різні види технології кооперативного навчання. Так, основними критеріями успішного кооперативного навчання є: позитивна залежність; відповідальність; соціальна компетентність; власна оцінка.

Вчені акцентують увагу, що саме «в кооперативному навчанні вчитель виступає як фасилітатор – помічник, рівноправний учасник групи. Головним завданням вчителя в кооперативному навчанні – вселити впевненість в учнів з ООП, у можливість успішного досягнення мети, працюючи в команді і спонукати таких учнів до самостійного пошуку» [5, с. 18].

У роботі з дітьми з ООП ефективним є когнітивне навчання. Когнітивне навчання – це плани, дії, кроки і процеси, спрямовані на реалізацію будь-якого завдання навчання або вирішення проблеми. Задля досягнення позитивних результатів в освітньому процесі когнітивне навчання можуть застосовувати як учителі, так і учні. Використання когнітивного навчання в інклюзивному освітньому середовищі є корисним, адже сприяє заохоченню дітей з ООП досліджувати власну пізнавальну діяльність; допомагає глибше та більш усвідомлено аналізувати та розуміти матеріал. Саме в динамічній взаємодії зі своїми ровесниками учні навчаються мислити на більш досконалому рівні.

В освітньому процесі важливим у роботі з дітьми з ООП є застосування проблемного навчання, яке припускає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність учнів з їх розв'язання. Внаслідок вирішення проблемної ситуації відбувається творче оволодіння знаннями, вміннями і навичками; розвиток інтелектуальних здібностей дитини з ООП. Головними методами проблемного навчання є: метод цілеспрямованих задач; алгоритмічний метод; запитально-відповідальний метод; метод пошукової бесіди; метод проблемного викладання.

Результати досліджень учених свідчать, що дієвим методом є впровадження проєктного навчання.

Проєктне навчання – це організація навчання, при якому знання і навички набуваються у процесі планування і виконання практичних завдань, тобто проєктів. Основними вимогами, яких потребує проєктне навчання є [6]: «наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), що потребує інтегрованих знань та пошуку для її розв'язання; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна

(індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів; структурування змістової частини проєкту (із зазначенням поетапних результатів); використання дослідницьких методів; результати проєктів мають бути матеріальними, тобто відповідно оформленими – доповідь, реферат, презентація, журнал, фотоальбом».

Суть методу проєктів полягає в наданні учням можливості самостійного придбання знань у процесі вирішення практичних завдань або проблем, що вимагає інтеграції знань з різних предметних областей. Метод проєктів як педагогічна технологія включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю. У проєктному навчанні змінюється роль учителя в освітньому процесі: із носія готових знань на організатора пізнавальної діяльності учнів. Проєктне навчання в освітньому процесі надає вчителю роль «консультанта», а учням – «активних учасників».

Також в організації навчальної діяльності важливо брати до уваги рівень знань, темп роботи, динаміку втомлюваності, обсяг пам'яті, стійкість уваги, довільність психічних процесів дитини з ООП, рівень розвитку її мовлення та опорно-рухової системи. Це передбачає, наприклад: добір для кожного уроку певної невеликої за обсягом кількості навчального матеріалу; максимальну розгорнутість і поділ складних понять та дій; уповільненість темпу навчання; повторюваність дій; наявність пропедевтичних періодів у навчанні; опору на чуттєвий досвід учнів; керівництво діями учнів; поступовий розвиток пізнавальних процесів; оптимізацію темпу роботи та динаміки втомлюваності; посилення здатності дитини до саморегуляції; розвиток самостійності дитини. Базуючись на результатах наукового пошуку з'ясовано, що впровадження технологій індивідуалізації освітнього процесу в роботу інклюзивних класів може значно підвищити ефективність освітнього процесу та забезпечити його корекційну спрямованість.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 458 с.
2. Пашенко О. В., Гриценко І. А., Софій Н. З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Київ : Арт Економі, 2012. 184 с.
3. Інклюзія для всіх: освітня політика та практика. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/prezentacii/mon2019-01-25inkluzivne.pdf> (дата звернення: 14.09.2018).
4. Поясик О. І. Особистісно орієнтоване навчання як запорука розвитку особистості школяра. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. Vol. 111 (19), Issue 38. URL: www.seanewdim.com (дата звернення: 14.09.2018).
5. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навч. курс та метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «А. С. К.», 2012. 124 с.
6. Сутність та особливості особистісно-орієнтованого навчання. URL: https://studopedia.com.ua/1_278000_sut-i-osoblivostiosobistisno-orientovanogo-navchannya-i-vihovannya.html (дата звернення: 14.09.2018).

ТАКТИЛЬНІ ПОСІБНИКИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Тетяна Зорочкіна

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
E-mail: zvezdochcina@vu.cdu.edu.ua

Важливість сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору зумовлює пошук та розробку ефективних засобів і методів його корекції. Одним із засобів корекції сенсорного розвитку та провідником у навколишній світ для дітей з порушеннями зору може стати книга, але звичайна книга – лише предмет із гладкими сторінками, у яких текст, не підкріплений наочним матеріалом саме для дітей з зоровими порушеннями. Таким чином, вербальне сприйняття книг не збагачує чуттєвий, практичний досвід, не сприяє розширенню уявлень та формуванню цілісної картини світу. У зв'язку з цим, значний дидактичний потенціал для повноцінного сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору та його корекції мають тактильні книги.

Вивченню проблеми корекції сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору присвячений ряд досліджень. Різні аспекти сенсорного розвитку дітей з зоровими порушеннями розглядалися у роботах А. Колупаєвої, Т. Костенко, Л. Магомедової, Л. Шестерової, С. Федоренко. Проблеми використання тактильних посібників як засобу корекції сенсорного розвитку присвячені дослідження М. Єфімової, М. Мотики, Е. Лазаренка.

Відносно новим засобом корекції сенсорного розвитку молодших школярів з порушеннями зору є тактильні посібники – книги, виготовлені без застосування чи з мінімальним застосуванням технічних засобів, призначені для поширення інформації, що міститься в ній, переважно через тактильні відчуття [4, с. 121].

Тактильні посібники чи книги є варіантом загальноприйнятої друкованої книги, в якій рельєфні ілюстрації максимально відображають реальні